

4. WINTER G.

In Rabenhorst: Die Pilze Deutschlands, Oesterreichs und der Schweiz. Abt. II. Ascomyceten, p. 235: 1887.

Wageningen, Januari 1952.

Mededelingen van de Commissie inzake Wetenschappelijk Onderzoek van de St. Pietersberg. No. 21.

EEN ZELDZAME TIPULIDE.

door

BR. THEOWALD
(Amsterdam)

Bij het Tipuliden-materiaal van de St. Pietersberg dat ik van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden ter determinatie ontving, bevond zich een zeer interessante vondst. Het is een exemplaar van *Tanyptera nigricornis* Mg. (grenspaal 51-53; 23-V-1950). Deze soort is zeldzaam in heel Europa. Mannheims geeft de hem bekende exemplaren op in: Lindner, Die Fliegen der Palaearktischen Region, Lief. 167. Het zijn een tiental exemplaren, en de vindplaatsen liggen over heel Europa verspreid. In het Zoologisch Museum te Amsterdam bevindt zich nog een exemplaar: Putten (G.), 15-V-1920; leg.: J. Th. Oudemans.

Naast deze zeldzame soort komt in Europa nog voor *Tanyptera atrata* L. Deze soort is meer algemeen en komt ook in ons land tamelijk veel voor. Het is een grote Tipulide, waarvan de larve zich ontwikkelt in hout. De imago is fel rood en zwart getekend. Bij de ♂♂ kan de rode kleur plaats maken voor geel of zwart, zodat het uiterlijk erg variabel is, en men er vroeger ook wel twee variëteiten of zelfs twee soorten in onderscheidde. *T. nigricornis* is kleiner (vleugellengte max. 12 mm) en het 9e tergiet heeft een driehoekige inkeping. Verder is het een verkleinde uitgave van *T. atrata* L. Ook van deze soort zal de larve zich wel in hout ontwikkelen.

Summary.

Tanyptera nigricornis Mg. was found in Holland for the second time (St. Pietersberg, Province of Limburg, 23-V-1950); 1 ♂. Until now only a few specimens have been found in Europe. (See: Mannheims in: Lindner, „Die Fliegen der Pal. Region”. Lief. 167, pag. 27).

SAPYGINA DECENGUTTATA Jur.

(f.n.g. of f.n.sp.?)

In de zomer van 1950 ving ik tegelijk met enkele *Eriades truncorum* L. en de gewone parasiet bij deze, n.l. *Stelis breviscula* Nyl., een insect, dat op het eerste gezicht een gewone graafwesp leek. Al deze diertjes vlogen in mijn tuin op gele composieten. De nervatuur van de voorvleugel deed dadelijk wel wat aan *Dolichurus* denken. Het was een ♂ (10-VI-50). Op 12-VII-50 ving ik op dezelfde bloem, n.l. *Achillea filipendula* een ♀. Toen ik de diertjes later ging determineren aan de hand van Schmiedeknecht, bleek mij terstond dat ik met een heel andere groep der *Hymenoptera aculeata* te doen had dan de *Sphegidae*. Het pronotum immers was zeer sterk ontwikkeld en reikte tot aan de voorvleugelwortels. Ik had dan ook te doen met een lid van een onderfamilie der graafwespen, n.l. de *Sapygidae*, ook wel genoemd „Keulenwespen”, vanwege hun knotsvormig verdikte sprieten.

Van deze groep zijn in Nederland bekend *Sapyga clavicornis* L., *Sapyga quinquepunctata* F. en nog pas onlangs *S. similis* F. (zie Nat. Hist. Maandblad 1950, p. 48). Al komen de twee eerstgenoemde soorten op meer plaatsen in ons land voor, toch kan men ze zeldzaam noemen en is een vangst van een dezer diertjes een bijzondere gebeurtenis.

Sapygina decenguttata Jur., een mooi glimmend zwart insect met kleine witte vlekjes op de abdominale segmenten, werd tot dusverre nog niet in Nederland gevangen, wat niet wil zeggen, dat ze niet op meer plaatsen zou voorkomen. Van de *Sapyga*'s immers is bekend, dat ze graag op oud hout en schuttingen zitten, dus nogal onopvallend.

Mijn exemplaren vielen op de platte gele tui- len van *Achillea* onmiddellijk op, ook al omdat ze in tegenstelling met andere insecten zo weinig beweeglijk waren, ondanks de warme temperatuur.

Schmiedeknecht noemt haar een Zuidelijke soort, voorkomend in Italië, Tirol, Weilburg, Wiesbaden, maar veronderstelt, dat zij vaak over het hoofd is gezien, want zij is ook veel Noordelijker gevangen, n.l. bij Lenkovo in Litauen; Friese noemt bij de plaatsen ook nog Bamberg (Beieren).

Rechtervoorvleugels van Sapyga-soorten.

Fig. 1. *Sapyga clavicornis* L.Fig. 2. *Sapyga quinquepunctata* F.Fig. 3. *Sapygina decemguttata* Jur.

Van P. Benno, die zich speciaal met *Sapyga* bezighoudt en van wie ik verschillende bijzonderheden mocht ontvangen, vernam ik dat *Sapygina* in Zuid-Frankrijk gewoon heet, maar ten N. van Parijs nog niet werd aangetroffen en ook niet in België en West-Duitsland, wat de vondst in Midden-Limburg des te mooier en merkwaardiger maakt.

De *Sapyga*'s worden algemeen beschouwd als parasieten bij *Osmia*- en *Eriades*soorten. Van *Sapygina* zijn de berichten zeer schaars, wat door haar gering optreden verklaarbaar is. Mogelijk parasiteert zij bij een dezer bijensoorten; vooral *Eriades truncorum* vloog in dezelfde tijd (Juni en Juli) in mijn tuin op gele composieten, o.a. *Heliopsis helianthoides* O. Doch zolang we *Sapygina* niet uit de nesten van de waard hebben kunnen kweken, blijft het slechts een vermoeden.

Friese brengt het geslacht *Sapygina* A. Costa

onder het genus *Sapyga* Latr., en spreekt dan ook van *Sapyga decemguttata* Jur., omdat de afwijkingen van de gewone *Sapyga* Latr. zo gering zijn. Er bestaat inderdaad een verschil in de nervatuur der voorvleugels, hoofdzakelijk in de vorm van de 3de cubitale dwarsader, en in dikte en lengte der sprieten, die bij *S. decemguttata* tamelijk kort zijn en bijna onmerkbaar verdikt aan het einde, terwijl de antennen bij *Sapyga* Latr.-soorten juist opvallend lang en naar het einde toe merkbaar verdikt zijn. Maar zijn deze verschillen voldoende ter onderscheiding van 2 genera? (Daar de tekening bij Schmiedeknecht p. 508 onjuist is, bijgaande vleugeltypen ter vergelijking. Let ook op de 2de cubitale cel bij *Sapygina* $\pm$ 5 hoekig!) Hoe het ook zij, *Sapygina* (of *Sapyga*) *decemguttata* Jur. is een mooie aanwinst voor de Limburgse en Nederlandse fauna.

DETERMINATIETABEL (volgens Schmiedeknecht)

VOOR DE SAPYGIDAE.

1. De derde cubitale dwarsader $\pm$ loodrecht, nauwelijks gebogen; 3e cubitale cel boven even breed als beneden; poten geheel zwart. ♀ en ♂ witte voorhoofdsstreep tussen sprieten.

Sapyg(in)a decemguttata Jur.

De 3de cub. dwarsader schuin, bochtig; 3de cub. cel boven veel smaller als beneden. (zie fig. 1 en 2) - 2.

2. Achterlijf zwart met witte of gele vlekken of banden. - 3. Achterlijfbasis rood, de zwarte segmenten met witte of gele vlekken. - 6.
3. Sprieten lang, de 3 laatste leden duidelijk knotsvormig verdikt, onderzijde bruingeel; clypeus, een vlek in de oogbocht, 2 vl. op het pronotum, vlekken op schenen en banden of zijvlekken v. achterlijf geel.

Sapyga clavicornis L. ♂.

sprieten draadvormig of geleidelijk tegen einde verdikt. - 4.

4. Segment 2—4 met breed onderbroken witte banden, clypeus wit, schenen, soms alleen de voorschenen wit gestreept.

Sapyga quinquepunctata F. ♂.

Achterlijf met gele, meestal niet onderbroken banden. - 5.

5. Sprieten tegen einde geleidelijk verdikt; basis achterschenen aan buitenkant met geel-witte vlek; kop en thorax met gele tekening; segm. 2—4 met gele banden, 6 met middelvlek. *Sapyga clavicornis* L. ♀. Sprieten draadvormig, tegen einde niet verdikt; schenen en tarsen licht roestrood; schenen buitenkant geel. *Sapyga similis* F. ♂.
6. Poten zwart, schenen, soms alleen de voorschenen aan basis witgevekt; segm. 2 en 3 bruinrood; segm. 4 en 5 met zijvlek, 6 met middenvlek. *Sapyga quinquepunctata* F. ♀. Poten zwart, schenen en tarsen rood, segm. 1 en 2 bijna geheel rood.

Sapyga similis F. ♀.

Echt, Febr. 1951.

R. GEURTS.

P.S. Ook in de zomer 1951 bezocht Sap. decemguttata Jur. mijn tuin, ook nu vloog ze weer op Ach. filipindula, tegelijk met Eriades truncorum. Ik ving een ♂ en twee ♀♀, op 6 en 16 Augustus.

R. G.

HET EENDENVEN TE BERGEN (L.).

door

M. F. MÖRZER BRUIJNS

(Afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer te Utrecht).

Het Eendenvén is gelegen in Noord-Limburg, ten Oosten van de Maas, in de gemeente Bergen (L.) en nabij het dorpje Heukelom. Het is als natuurreservaat uitgespaard in de Gemeentebewossingen als één van de laatste nog niet ontgonnen restanten van de Heukelomse-heide en beslaat een oppervlakte van ± 37 ha.

Deze heide bedekte nog niet zo heel lang geleden grotendeels de arme laagterras-zanden, die zich van het Maasdal tot ver in Duitsland uitstrekten. Plaatselijk zijn deze gronden verstoven, waardoor zich kleinere of grotere zandverstuivingen hebben gevormd; in de uitgestoven vlakten heeft op de laagste plekken veelal veenvorming plaats gevonden.

De nog niet verstoven zanden zijn thans vrijwel geheel en al tot bouwland en bos ontgonnen. Hetzelfde geldt voor de meeste vennen. Voor een gedeelte is dit eveneens het geval met

de stuifzanden. Gedeeltelijk zijn zij echter nog begroeid met heide of met een gesloten vegetatie van Buntgras (*Corynephorus canescens*), korstmossen en dgl., gedeeltelijk stuiven zij nog actief.

Het Eendenvén zelf ligt in een door uitstuiving ontstane komvormige laagte van het terrein, die omgeven is door een stuifzandwal. Deze wal vormt een zeer fraaie natuurlijke begrenzing van het natuurreservaat, dat overigens omgeven is door ontginningen en dennenbossen. Het is vooral aan deze wal te danken dat dit reservaat ook in landschappelijk opzicht buitengewoon mooi is.

Het Eendenvén zelf is in de loop van de eeuwen geheel verland. Er is evenwel in recente tijden op tal van plaatsen en soms op vrij grote schaal turf gestoken, zodat er zich thans overal open water bevindt. Deze veengaten zijn gedeeltelijk weer dicht gegroeid vooral langs de randen van het ven. De vegetatie is daardoor zeer afwisselend.

Men zou in dit ven, gezien zijn wordingsgeschiedenis en bodemgesteldheid een vegetatie verwachten van uiterst voedselarme veenplassen. Ten dele is dit ook het geval. In vele gaten ontwikkelden zich namelijk zeer fraaie veenmosvegetatie's behorend tot het Sphagnetum medii, waarin o.m. de Veenbes (*Vaccinium Oxycoccus*) en de Lavendelheide (*Andromeda polifolia*) voorkomen met veenpluis (*Eriophorum angustifolium*) en Moerasrus (*Juncus bulbosus*). Daar waar het veen niet zo diep is afgestoken en langs de randen van de poeltjes, treden de begroeiingen op van kruipend Struisgras (*Agrostis canina*) met Rondbladije Zonnedauw (*Drosera rotundifolia*), Veenpluis, Moerasrus, Waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*) en een enkele plant van Waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*) en Wateraardbei (*Comarum palustre*). Hier worden ook exemplaren gevonden van Driedelig Tandzaad (*Bidens tripartita*) en op de overgang naar de hoger gelegen delen veel Pitrus (*Juncus effusus*).

De laatste soorten zijn een aanwijzing van de „bemesting” van het ven, die jaarlijks plaats vindt door de aldaar broedende Kokmeeuwenkolonie. Dergelijke omtaarding van de oorspronkelijke plantengroei door de mest van meeuwenkolonies vormen interessante verschijnselen, al is er van de bijzonderheden maar weinig bekend.